

Josep Carner i Lloret. Estiueig, literatura, memòria persistent

Les relacions del poeta amb Emili Martínez Passapera

Narcís Figueras Capdevila (UOC)

El 2020 va ser l'Any Carner designat de manera oficial, com és costum els darrers anys. L'activitat es prolonga, segons el web corresponent, fins ben entrat el 2021. En el nostre cas, assumim l'encàrrec de *Sesmond* de referir-nos al "príncep dels poetes" en el punt d'enllaç de la seva trajectòria amb el nostre entorn immediat, en aquest cas amb Lloret, on va passar els estius de 1919 i 1920, com ha estat sovint retret, i on va deixar una estela de memòria persistent i, com tot, interpretable.¹

És, doncs, una bona ocasió per rellegir les pàgines de les publicacions i dels autors locals, visitar els fons dipositats als arxius, repensar el paper que aquesta "memòria carneriana" ha jugat en la idea de Lloret que els qui han tingut un pes en la seva conformació han volgut projectar en cada moment.

El primer que cal dir, d'entrada, és que la figura i l'obra de Josep Carner, en un àmbit general, han estat i són fins avui mateix objecte de controvèrsies reiterades. Per a alguns és considerat autor d'una poesia atemporal, rica de llenguatge i plena de subtileses, mentre que per a d'altres la seva obra és més aviat afectada, ancorada en un temps ja escolat, plena d'un malabarisme verbal més aviat insubstantial que no pot dir gaire res al lector d'avui. No hi ha dubte que un cert anacronisme o atemporalitat del seu llenguatge però també la rica creativitat i la capacitat de generar poesia de qualsevol anècdota banal són elements indestruïbles i valuosos de la seva vena poètica, que continua tenint, com diem, defensors aferrissats i detractors.

Pronunciar-se ara amb detall sobre aquests aspectes requeriria un temps i un espai –i una capacitat de síntesi– de què no disposem. Carner demana lectura i estudi –que, de fet, mai no s'han interromput– i ofereix sempre, invariablement, sorpreses i llampecs de bona poesia. I de bona prosa. Perquè, a més dels seus llibres de versos, constantment revisats per ell mateix i en curs d'edició moderna, la seva aportació periodística tan profusa i el seu paper renovador

en l'àmbit de la prosa catalana del seu temps, si bé disposa ja d'alguns estudis, encara requereix anàlisi i edicions fiables. En general, tant pel que fa a la poesia com a la prosa o les traduccions, etc., el voluminós llegat carnerià necessita estudis, però sobretot necessita edicions a l'abast del públic ampli, que permetin que sigui conegut, llegit, assaborit.²

Panoràmica de la trajectòria carneriana

Pel que fa a la seva biografia personal i literària, el web de l'Any Carner indica les tres fases, esquemàtiques, en què pot repartir-se, que resulten útils per copsar d'una ullada la seva obra.

Una primera etapa, que arriba fins al 1920 –des del naixement a Barcelona el 1884 i els anys de formació–, té en els anys 10 l'eclosió de la seva poesia. Tradueix Shakespeare i adapta a l'escena el *Canigó* de Verdaguer. Obté la Flor Natural i el mestratge en Gai Saber als Jocs Florals de Barcelona, i publica, entre d'altres, *Les monjoies* (1912), *Auques i ventalls* i *La paraula en el vent* (1914). Els reculls de proses *Les planetes del verdum* i *Bella terra, bella gent* (1918) provenen de les seves profuses col·laboracions periodístiques, especialment a *La Veu de Catalunya*, portaveu de la Lliga, de Prat de la Riba, en què estava plenament implicat. Igualment va participar en els primers temps de l'Institut d'Estudis Catalans, emblema del catalanisme conservador ja instal·lat a les institucions i del programa cultural del Noucentisme. Pel que fa a la poesia *L'oreig entre les canyes* (1920) és el darrer llibre del període. Casat amb Carmen de Ossa i pare de família, considera que necessita una feina més estable i fa oposicions a la carrera diplomàtica. La seva marxa del país és viscuda com una certa deserció en certs sectors, que la vinculen a dissensions polítiques al sí del catalanisme conservador. Les seves estades d'estiu a Lloret se situen en aquesta etapa que es clou el 1920.

La segona etapa havia de ser d'allunyament voluntari de Catalunya, entre 1921 i 1938, a partir del moment que s'incorpora a la seva nova activitat com a cònsol d'Espanya, amb estades a Gènova, San José de Costa Rica, Le Havre, Hendaia, Madrid, Beirut, Brussel·les, París... Coneix noves cultures i, entremig, fa visites a Barcelona, bé que esporàdiques, i hi manté col·laboracions en premsa –*La Veu, La Publicitat, La Revista...*–. El 1922 publica el recull *La creació d'Eva i altres contes*. La dècada dels anys trenta és especialment prolífica. Tradueix el *Pickwick* (1931), de Dickens. Publica els llibres de poesia *El veire encantat* (1933), *La primavera al poblet* i *Lluna i llanterna* (1935).

1 Hom pot resseguir la presència de Carner a Lloret d'una manera fàcil a través de l'*Atles Literari de les terres de Girona*, sota la direcció de Narcís-Jordi Aragó i Mariàngela Vilallonga (2003), en el volum II i en els capítols dedicats a la Selva i concretament a Lloret de Mar, redactats per qui signa aquesta article. Naturalment el text és deutor d'Esteve Fàbregas (del llibre *Lloret de Mar*, 1959, i de l'opuscle *El nostre Josep Carner*, 1990) i de treballs diversos de Joan Domènech i d'altres estudiosos sobre Lloret i així com dels múltiples de Domènech sobre el pintor Joan Llaverias. Posteriorment la temàtica ha estat tractada incidentalment per Clara Barnada (*Apol·lo i Dafne: el ressò dels clàssics a Lloret de Mar*, dins *Revista de Girona* 242, p. 36-39) i Miquel Martín (*El divo de la colònia d'estiuejants. Lloret, el paradís de Josep Carner*, dins *Revista de Girona*, 289, p. 62-64). El elements documentals de fons lloretencs i d'altres institucions que se citen en aquest text no els hauríem tingut a disposició, en temps de pandèmia, sense el suport del Servei d'Arxius Municipal de Lloret de Mar i ho agraeixo degudament en la persona del seu director Joaquim Daban.

2 Sobre la biografia de Carner, per més que la bibliografia sobre l'obra és ingent, en general continuen sent útils els treballs d'Albert Manent (*Josep Carner i el Noucentisme. Vida, obra i llegenda*, 1969, i molts articles seus) i de Jaume Aulet (*Josep Carner i els orígens del Noucentisme*, 1992), així com els volums de l'*Epistolari de Josep Carner*, impulsats per Albert Manent i Jaume Medina i en curs de publicació –sis de publicats i tres més en preparació–. Recentment han dedicat volums a Carner i a la síntesi i actualització de la seva vida i obra les Edicions de la *Revista de Catalunya (Vigència de Josep Carner*, 2020) i la revista *Els Marges* (núm. 123, 2021).

També manté entre 1925 i 1936 una llarga col·laboració en premsa a Madrid, al diari *El Sol*, que rep molt bona acceptació per part d'intel·lectuals de la capital –alguns consideren que és l'autor català que escriu millor en castellà–. En l'àmbit familiar la seva esposa mor el 1935. Com a últim fruit d'aquest període, extraordinari per diversos conceptes, el poema llarg *Jonàs* (1938) és una primera redacció del que després serà el seu *Nabí*.

La tercera i darrera fase, de 1939 a la seva mort el 1970, pot anomenar-se d'exili forçat –per les circumstàncies polítiques a Espanya– El desterrament per motius laborals s'acaba convertint en exili polític. Mèxic l'acull i li dona el passaport. Hi tradueix una vintena d'obres a l'espanyol. Homenatja la terra d'acollida, a partir d'un mite precolombí, en el seu *Misterio de Quanaxhuata* (1943). Tradueix *Jonàs*, amb el títol de *Nabí* (1940-41). A la fi de la Segona Guerra mundial retorna a Europa, a la pàtria de la seva segona esposa, la professora i literata belga Émilie Noulet, amb la idea d'un eventual retorn a Catalunya, que no es produirà. S'instal·len a Brussel·les des d'on manté correspondència amb molts amics a l'exterior i a l'interior –especialment amb Marià Manent– i gestiona les seves publicacions.

Josep Carner, de jove.

Procedència: Any Josep Carner – Generalitat de Catalunya -
Heres de Josep Carner
[https://cultura.gencat.cat/ca/temes/commemoracions/2020/
anyjosepcarner/biografia/](https://cultura.gencat.cat/ca/temes/commemoracions/2020/anyjosepcarner/biografia/)

També intervé en els Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a diverses ciutats pels catalans exiliats i on també participen autors de l'interior. Els anys cinquanta reprèn la publicació de poesia: *Paliers* (1950), *Llunyania* (1952), *Arbres* (1953), que anuncien la monumental Poesia (1957). Els anys seixanta continua actiu: *Museu zoològic* (1963), *Bestiari* (1964) i *El tomb de l'any* (1966), un llibre que prepararà però del qual ja no pogué controlar l'edició. Després d'un breu retorn a Catalunya el 1970, Carner va morir a Brussel·les el 4 de juny d'aquell mateix any.

El seu vincle primerenc amb la Costa Brava i amb Lloret

El vincle de Carner amb Lloret, tot i la importància adquirida a la vila, no té pas, val a dir-ho, un interès especial per a la biografia literària del poeta, més enllà de documentar el seu estiu i alguns textos seus. Viladrau, Canet de Mar o la Garriga són també, entre d'altres, escenaris de les seves estades d'estiu, on es poden situar les anècdotes o les coneixences personals que van inspirar poemes seus.

Podem documentar, certament, estades i vincles amb la Costa Brava. Ja abans de venir físicament a Lloret a passar-hi un parell d'estius els anys 20 ben segur que li era conegut com a lloc d'excursions habituals dels joves catalanistes i d'un incipient estiu d'elit. És molt probable que ja hi hagués estat, almenys a Santa Cristina, amb Joaquim Ruyra, a qui visitava junt amb el seu company d'escola Josep Roig Raventós els anys 1904, 1905 o 1906, en què consta que va ser en diverses ocasions a Blanes. L'escriptor blanenc solia dur els seus hostes a veure cales i sobretot a Santa Cristina com a lloc privilegiat. Sabem que per aquells anys hi va dur els amics de la revista *Juventut* Lluís Via i Jeroni Zanné – aquest estiujava a Hostalric–.³ Carner i Roig conversaven amb Ruyra de l'actualitat literària; és sabut que els joves noucentistes en el seu combat amb el decadentisme dels modernistes van adoptar com a mestre i model de literat el catòlic Joaquim Ruyra i li van donar àmplia cobertura en les publicacions i editorials que controlaven. Carner ho farà a les revistes en què té influència o que dirigeix i més endavant a l'Editorial Catalana, quan en sigui el director literari. L'hi publica el recull *La Parada* (1919) que el mateix Ruyra confessa que és un aplec de treballs que Carner li havia demanat de feia temps.⁴

A més, Roig Raventós, sitgetà amb vincles a Blanes, –en la sèrie d'articles que publicà a la revista *Recull* el 1958 amb motiu del centenari del naixement de Ruyra– recorda que Carner i ell solien emplenar llibretes de paraules que sentien de la gent del lloc i que comentaven amb Ruyra, el qual mantingué una mena de grup de recollidors de mots per a Mn. Alcover i el seu diccionari i més endavant com a membre de l'Institut d'Estudis Catalans que va ser –com també Carner–. Escriptors de ciutat com eren, espigolaven mots “del natural” i els incorporaven a les seves

3 JULIÀ, Lluïsa. *Joaquim Ruyra*. Parsifal Edicions. Barcelona. 1996. P. 53. *Epistolari de Joaquim Ruyra*. Curial. Barcelona. 1995. P. 23-26.

4 MONTOLIU, Manuel de. *Pròleg. La vida i l'obra de Joaquim Ruyra* dins RUYRA, Joaquim, *Obres completes*. Editorial Selecta. Barcelona. 1949. P. 30-31. CARDONA, Osvald. *Joaquim Ruyra. Resum biogràfic*. Editorial Barcino. Barcelona. 1966. P. 45-48. JULIÀ, Lluïsa. *Joaquim Ruyra...* P. 79-80.

produccions narratives. En la correspondència de Carner amb el seu íntim amic Jaume Bofill Mates aflora un mot que Roig també recorda. El 5 de setembre de 1905 Carner escriu a l'amic des de Blanes i, entre molts altres temes, li dona records per a la germana de Bofill, Carlota, “tan pulcrament, tan jovenívolament *caramasera* –com diuen a Blanes...”,⁵ mot que en la forma “escaramasera” Roig usará en la seva novel·la *L'ermità Maurici* (1923), en part ambientada a Lloret.

També el 1908 sabem per la correspondència que féu una excursió per la costa, que es queda sense diners a Sant Feliu de Guíxols i en demana a un amic.⁶ A més, podem esmentar també el fet que el 1907 Carner formà part del grup impulsor d'una revista, *Empori*, en què hi havia també, entre d'altres, l'arquitecte amb arrels lloretenques Bonaventura Conill Montobbio (1875-1946).⁷ Podem conjecturar que aquest contacte personal va poder propiciar alguna al·lusió a la vila o alguna eventual previsió de visitar-la o de fer-hi estada en el futur, quan en tingués ocasió.

Així doncs, Carner conegué força bé aquests indrets de la nostra costa en uns anys, els finals del segle XIX i inicials del segle XX, que començava a ser freqüentada per l'estiuieg benestant i per l'excursionisme barceloní i quan encara no es deia Costa Brava.

No fou fins al 1917, però, que el poeta presenta uns *Goigs a llaor de Santa Cristina* als Jocs Florals de Girona, a un premi estimulat i dotat pel lloretenc i canonge de Girona Agustí Vilà Domènech, que va insistir en diverses convocatòries –mentre va ocupar com a vicari capitular la seu episcopal vacant de Girona– a patrocinar, amb èxit relatiu, premis de tema lloretenc.⁸ Les seves coneixences gironines són conegudes –entre les quals l'arquitecte i poeta Rafael Masó– i coneixem l'estímul que representa el premi del canonge Vilà, però Carner havia de conèixer, almenys de referències, la vida de la santa i la rellevància que l'ermita i la devoció tenien per a Lloret. Tot això ho coneixia sens dubte. Santa Cristina era ja un espai de pelegrinatge devocional local i d'excursionisme catalanista. Els goigs carnerians a la santa van fer fortuna, bé que no immediatament, sinó anys després i, com veurem, restaren

un lligam indestruïble entre l'autor i alguns lloretencs amb capacitat de mantenir i projectar aquella memòria, entre els quals singularment el farmacèutic Emili Martínez Passapera (1876-1964), excursionista amic de Jacint Verdaguer, fotògraf i estudiós de les tradicions i de la història local, o Esteve Fàbregas Barri (1910-1999), escriptor, estudiós autodidacta i polifacètic activista.⁹

L'estada d'estiu dels anys 20 i els Jocs Florals de Lloret

L'estiu de 1919 està documentat que Carner ve a estiuejar a Lloret amb la família. Entre altres activitats de lleure –passeigs, excursions, banys de mar, tertúlies, balls, festes...–, muntà una vetllada teatral amb els joves de la colònia d'estiuiejants a benefici dels pobres, molt comentada.¹⁰ En aquella colònia primerenca Esteve Fàbregas hi situa els Torres, Llaverias, Serrallarg, Papiol, Mir, Tey, Daydí, Mercader, Izaguirre, Yriarte, Villavecchia, Trallero, Monegal, Brugarolas, etc.

Les obres que es van representar el 1919 eren de Moratín i de Guimerà i, segons Fàbregas, hi va intervenir també el dramaturg, escenògraf i empresari teatral Adrià Gual (1872-1943). A banda que pogué passar també dies a Lloret, Gual tenia contacte amb Carner, ja que hi havia col·laborat el 1910 en l'adaptació del *Canigó* de Verdaguer per les fires de Figueres.

Esteve Fàbregas ens informa que Carner era “altament sensible a la dona jove” i recupera (el 1959) un sonet carnerià inèdit dedicat a tres “senyoretetes” estiuejants, encara que d'origen lloretenc en algun cas, poema que devia estar en poder –i potser encara hi és– d'alguna de les implicades o de la família. Es tracta de Montserrat Llaverias, Lutgardeta Garriga i M. Lluïsa Papiol.¹¹

Trista esquena aclaparada,
pobres cames infidels,
braços lassos, veu trencada,
que só vell diuen cruels.

⁵ *Epistolari de Josep Carner*. V. 1. Curial. Barcelona. 1994. P. 83-84.

⁶ MANENT, Albert. *Epistolari entre Josep Carner i Josep Castanyer de Cortada (1903-1912)* dins *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XLVI. Miscel·lània Joan Veny, 2. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona. 2003. P. 178.

⁷ *La Veu de Catalunya*. Barcelona. 23 gener 1907. Núm. 2.793 (edició del matí). P. 2. Informa: “La Redacció és nombrosa y formada per diferents grupus dels diversos camps de la activitat, estant compost el comité directiu pels següents senyors: Joaquim Albinyana, Ramon d'Alós, Jaume Bofill, Joseph Carner, Bonaventura Cunill, Salvador Maluquer, Joseph Martí Sàbat y Cristòfol Taltavull.”

⁸ Sobre els Jocs Florals de Girona, en general, veg. CASACUBERTA, Margarida. *Els Jocs Florals de Girona (1902-1935)*. Editorial Curbet. Girona. 2010. Sobre el canonge Vilà, veg. VILÀ i GALÍ, Agustí M. *El canonge Vilà i el seu temps*. Club Marina Casinet. Lloret de Mar. 1994.

⁹ Sobre la figura d'Emili Martínez Passapera no disposem de cap estudi específic, tret de les notícies que es van recollir en l'exposició promoguda el 2009 pel Servei d'Arxiu Municipal de Lloret, *L'Arxiu de la Família Martínez Passapera. Història d'una nissaga farmacèutica a través dels documents* i l'article de Joaquim Daban *El fons documental de la família Martínez-Passapera (Sesmond)*. Núm. 9. Febrer 2010. P. 12-16) sobre la cessió del fons de la família Martínez Planas. Sobre Fàbregas es disposa de l'obra de Xavier Pujadas, *Biografia d'Esteve Fàbregas i Barri. L'escriptor, el creador, l'home* (1992), feta en vida de l'autor, i del treball més recent de Jordi Soliguer, *Esteve Fàbregas i Barri (Lloret de Mar, 1910-1999). L'home i la seva obra* (2018).

¹⁰ Sobre el primer estiuieg a Lloret i el contrast amb el turisme massiu, hom pot consultar, entre d'altres, l'article de Jordi Estivill, *Lloret de Mar: destruccions i resistències d'un poble en mans del turisme*, dins *Papers. Revista de Sociologia*, 10 (1978), p. 175-201, p. 191-192, i el treball d'Ana M. Peña Rovira, *El Lloret d'abans. D'estiuiejants a turistes. Projecte de museologia per al Castell d'en Plaja de Lloret de Mar*. Treball final de grau en Comunicació Cultural, Universitat de Girona. 2020.

¹¹ FÀBREGAS, Esteve. *Lloret de Mar. La història marineria. El turisme. L'esperit*. Editorial Selecta. Barcelona. 1959. P. 186-190. El 3 de novembre de 1953 Esteve Fàbregas, que ja preparava el seu llibre, que havia d'aparèixer a la Selecta, s'adreçà a Carner a Brusel·les –la carta es conserva al Fons Josep Carner de la Biblioteca de Catalunya– per demanar-li si va escriure cap poema o hi ha cap detall que vulgui o pugui recordar vinculat a la seva estada a Lloret. També podria ser que el poema l'hi enviés el mateix Carner, però no ho podem saber a hores d'ara. Fàbregas li informa que les noies que van participar a les obres de teatre, “ara senyorasses ben casades i mares de família”, ho recorden bé i conserven l'exemplar de *D'Ací D'Allà*, que deu ser l'origen de tot plegat. Fàbregas anota que l'adreça del poeta l'ha obtinguda a la Llibreria Catalònia, de Josep M. Cruzet (1903-1962), editor de la Selecta. Tot i que aleshores es deia *Casa del Libro*, Fàbregas fa servir amb Carner el nom anterior a la Guerra Civil, que l'establiment no va poder recuperar fins al 1976.

Só l'alzina calcinada:
ho ha volgut el llamp dels cels;
se'm dispersa la fullada,
se m'eixuguen les arrels.

Sols m'endolcí una vegada
la nostra breu jardinada,
mes tres flors, mos tres estels!

Que jo era aquella diada
com una ratapinyada
enmig d'un vol d'oronels.

Poema inèdit de Carner

I també va escriure, impressionat per la seva estada a la vila, el seu text elogiós de Lloret a la revista *D'Ací D'Allà* sota el pseudònim d'*Oleguer Recó*, un dels molts que Carner utilitzà en una sèrie d'articles a *La Veu de Catalunya*. Aquella famosa i retòrica prosa *Lloret, paradís gentil*, que Esteve Fàbregas o Francesc Mas, entre d'altres, han recordat i glossat en tantes ocasions i textos, fou reproduïda parcialment en el primer fulletó d'atracció de forasters publicat a Lloret els anys 30. Literatura d'estiuejant d'elit convertida en factor de promoció del primer turisme organitzat, de la mà del sindicat de turisme creat per iniciativa de Just Marlès.¹²

A aquells estius a Lloret, Carner "s'hi va lliurar en cos i ànima", segons afirma Esteve Fàbregas. Aquell text d'onze pàgines, profusament il·lustrat, a *D'Ací D'Allà* constitueix, segons Fàbregas, "el Pregó de Lloret davant la seva nova empresa: l'atracció de forasters...", a càrrec d'un poeta que s'instal·là a la vila, un membre més de la colònia d'estiuejants, tots ells de la burgesia barcelonina amb alguns vincles locals. En aquell text el poeta afirma:

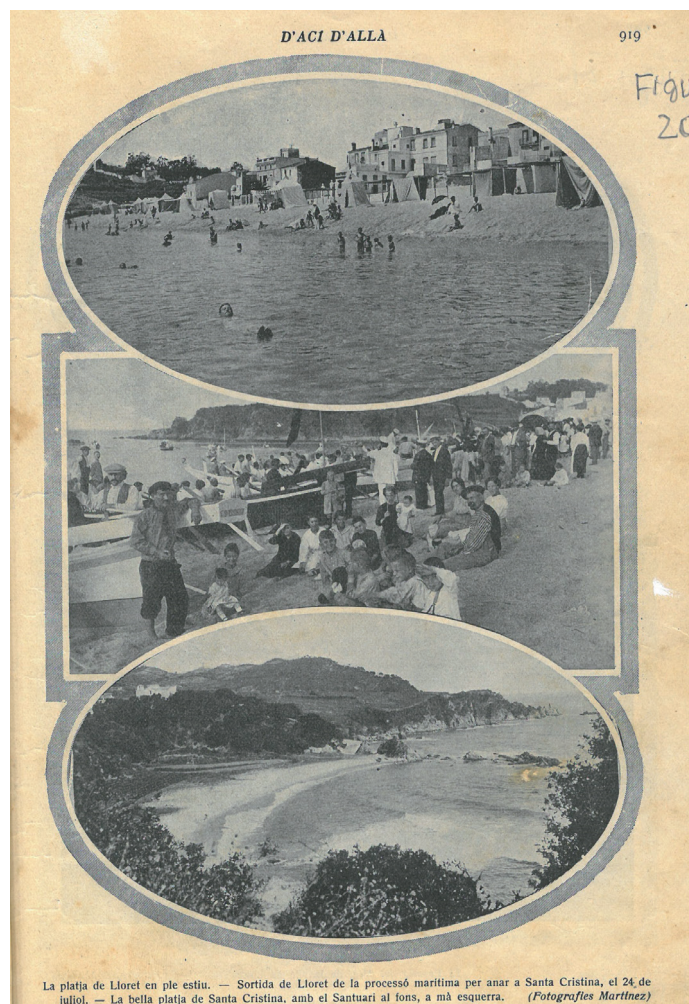
Voltat d'un amfiteatre regular de muntanyoles –cap d'elles no amenaça tràgicament ni torreja ensuperbida com un non plus ultra– la vila de Lloret s'estén a ran de mar (veieu-la de la Caravera estant), com si en una llenca de terra les ones, en lloc de deixar-hi petxinetes, hi haguessin deixat cases clares, amb patiets on hi ha hortensies o jardinetes on hi ha geranis de dues dotzenes de colors.

Es refereix als temporals amb una bella imatge –"Algunes vegades la mar ha fet... el gest maquinal de tornar-se a quedar la vila de Lloret"– i evoca la riquesa procedent d'Amèrica i el comerç marítim. La sentència d'aquell text, ja coneguda, és: "Lloret és clàssic, com Blanes és romàntic", i retreu el passat romà i el fet que Lloret era "en el temps antic un gran lloredar vora les ones". La descripció carneriana de la vila és espurnejant i ens ofereix una perspectiva de Lloret que costa de trobar en la seva fesomia actual:

Lloret té serres i santuaris, i ermites i boscos i horts i vinyes i cales, i àdhuc té monuments. Velles casetes exquisides, i l'església més dernier cri del món, i el gran mur enramat del famós Mai tanquis, que és el Lyon d'Or de Lloret; i tres coliseus; i un gran boulevard que és el carrer de Sant Pere; i un passeig de mar ple d'enamorats; i una gran plaça...

Tots els elements que configuren la topografia urbana i espiritual de Lloret tenen cabuda en un text d'exaltació entusiasta que tot poble estaria joiós de tenir, de la ploma del "príncep dels poetes". Per a Carner Lloret és el centre d'operacions i des del seu "bé de Déu" enumera les "eixides tan boniques" que el visitant pot fer:

Santa Cristina, Tossa –d'anomenada, com Lloret, en tot lo món–, cales com la Boadella, que sembla haver de contenir en sos caus impressionants algun oblidat tresor de pirates; Fenals, regular com una pista; Canyelles, on sembla que els pins es barallen amb les ones; Banys, Cala Moresca...

La platja de Lloret en ple estiu. — Sortida de Lloret de la processó marítima per anar a Santa Cristina, el 24 de juliol. — La bella platja de Santa Cristina, amb el Santuari al fons, a mà esquerra. (Fotografies Martínez)

Imatges que il·lustraven l'article *Lloret, paradís gentil* d'Oleguer Recó –pseudònim de Josep Carner– a la revista *D'Ací D'Allà*.
Procedència: SAMLM – Ajuntament de Lloret de Mar.
CID: 100.002.2576.140_052.075.008.

¹² Se'n conserva un exemplar en el fons Mas de l'Arxiu Municipal de Lloret. Veg. Imatge 005. El text carnerià apareix reproduït àmpliament a les xarxes, en els repositoris que inclouen la revista i en el fulletó que el 1990 publicà l'Associació Popular Amics de la Cultura de Lloret amb el text d'una conferència a càrrec d'Esteve Fàbregas.

Les imatges que acompanyen aquell text són obra de l'esmentat farmacèutic i activista Emili Martínez Passapera pel que fa als entorns naturals i urbans –i festius– de Lloret, mentre que les que retraten personatges de les representacions teatrals i d'altres participants en un ball de disfresses –celebrat, segons sembla, a can Saragossa– són originals del rellevant fotògraf pictorialista barceloní Rafael Areñas Tona (1883-1938), emparentat amb els Rodés i que solia treballar per a *D'Ací D'Allà*.¹³ De fet, Areñas Tona era, si no anem errats, oncle d'un dels joves amb qui Carner es va relacionar a Lloret, Manuel Rodés Areñas (1894-1936) i de diversos germans i germanes d'aquest, també participants al ball de disfresses, un dels quals el ballarí que sota el nom humorísticament masculinitzat de "Tòrtol Valenci" va estrafer la *Dansa de l'Encens*, de l'aleshores celebèrrima ballarina Carmen Tòrtola Valencia (1882-1955); es tracta de Rafael Rodés Areñas (1896-1991), persona amb aficions artístiques, que seria membre del Reial Cercle Artístic, on ja de gran va exposar obra pictòrica pròpia –la seva filla, també artista, és Carme Rodés Rosés–. Una tradició familiar intensa vinculada a la fotografia i a l'art, amb la qual Carner va entrar en contacte en la seva estada a Lloret.

L'estiu de 1920 Carner organitzà uns jocs florals a Lloret, els segons que es feien a la vila. Se celebraren el 22 d'agost i hi guanyà la Flor Natural un jove de 22 anys, el poeta Marià Manent, amic de Carner, amb el seu poema *Cançó trista* que comença amb els versos "Ai, gessamins exquisits / d'aquest poble de marina!", que podem creure inspirats en la vila.

Carner convidà a formar part del jurat amics seus i persones de la colònia d'estiuejants. Ell, de 36 anys, en fou el president i l'acompanyaren com a presidents d'honor el narrador Joaquim Ruyra, patriarca de 62 anys, i el poeta coetani de Carner Josep M. López-Picó, de 34. Els altres membres del jurat foren el poeta Ventura Gassol i el seu amic i novel·lista sitgetà Josep Roig Raventós, que tenien aleshores 37 i 38 anys, i els encara més joves Carles Soldevila, periodista i narrador barceloní, de 28 anys, i l'advocat lloretenc Manuel Rodés Areñas, de 26, fill de Leopold Rodés i Sofia Areñas; el també jove activista sitgetà Josep Carbonell Gener, de 23 anys, i el barceloní Rossend Llates i Serrat, de 21.¹⁴

La premsa es va fer ressò abans i després, de la convocatòria i del veredict, i va remarcar el discurs de Carner com a president, per més que no es pot localitzar el text, només una síntesi. El 25 d'agost *La Veu de Catalunya* en fa la crònica –en què potser el mateix Carner posà la mà–:

La màgia del gran vident de les nostres cales misterioses i pures, En Joan Llaveries, decorà amb un gust exquisit el local de la gentil sala lloretenca del Cinema Modern. Antics domassos, garlandes, parterres, sota l'esguard

protector de la bandera catalana transfiguraven el lloc. L'escenari era convertit en jardí i cel. La Reina de la Festa tenia el seu seient fastuós, bellament dosserat, sota un magnífic llorer. Les blanques sedes i tuls de la Reina i Cort d'Amor semblaven veritablement embolcalls immaterials de set fades sorpreses per l'aurora en llur concili.

Presidiren la festa el primer tinent d'alcalde de la vila i els il·lustres cantors de la nostra mar Joaquim Ruyra i Josep M. López-Picó.

Pronuncià el discurs presidencial En Josep Carner, qui va contar una llegenda del veritable origen de Catalunya, que ell fa radiar [radicar?] a la Caleta de Lloret, amb fonaments superiors a tota escomesa crítica de caràcter purament científic. La Caleta de Lloret, aquest lloc d'intercanvi entre mar i muntanya, "on podrien fer conversa un senglar i un delfí", mereixeria veure consagrada en un petit monument imprenció la vidència profunda i transcendental del poeta: el Sàtir mirant l'estesa de la mar, estupefacte, i la Sirena, cobejosa, collint la flor d'alog.

Obtingué la Flor Natural En Marià Manent, qui escollí com a Reina de la Festa la sempre gentil Lutgarda Garriga, d'ulls assolellats. L'acompanyaven les senyorettes Rodés, Villavecchia, Llobet, Durall, Papiol, Torres. La poesia d'En Manent, "Cançó trista", fou celebradíssima.

Obtingueren altres premis els senyors Draper, Lluís Valeri, Bertran i Pijoan, Thous, Folch i Torres [Joaquim], Clementina Arderiu, Pere Salom i Morera, Capdevila Rovira, C. Riba Bracons, Bofill i Matas, Prous, Graugés, Mundet pvre., Arús Colomer. Assistiren el major nombre dels autors premiats, llegint-se personalment llurs treballs, a excepció del senyor Salom, que encarregà la lectura del seu "Envelat", molt aplaudit, a En Jordi Olivar, que es revelà lector incomparable.

Imatge del dinar dels Jocs Florals de Lloret de Mar l'any 1920 on apareix Carner.

Procedència: SAMLM – Fons Martínez – Planas. Autor: Emili Martínez Passapera. 510.000.700_500.025.029.

13 BONASTRE, Anna. *Rafael Areñas Tona. L'expressió de la fotografia d'art a través del pictorialisme*. Treball de fi de Grau en Humanitats. UPF. 2015. URL: <http://hdl.handle.net/10230/25241>.

14 Carles Soldevila Zubiburu (Barcelona, 1892-1967). Ventura Gassol Rovira (La Selva del Camp, 1882-Tarragona, 1980). Josep Roig Raventós (Sitges, 1883-Barcelona, 1966). Josep Carbonell Gener (Sitges, 1897-1979). Manuel Rodés Areñas (Lloret de Mar, 1894-1936). Rossend Llates Serrat (Barcelona, 1899-1973). Esteve Fàbregas (1990) afegeix al jurat, sense indicar procedència de la dada, el periodista i poeta d'influència carneriana Antoni Martí Monteys (1889-1977).

Els senyors López Picó i Ruyra llegiren inspiradíssims poemes, llargament aplaudits. I llargament aplaudit fou En Rodés i Arenyas (M.),¹⁵ en regraciari als benefactors de la festa i en cantar, en un paràgraf eloqüentíssim, la bellesa de la Reina de la Festa, símbol de la pàtria i encís de les platges lloretenques.

El *Diario de Gerona* el dia 31 d'agost sembla voler reblar l'excepcionalitat, a parer seu, de la intervenció de Carner:

De Lloret de Mar nos dicen que los Juegos Florales celebrados en aquella villa revistieron peculiar lucimiento. El ambiente sin duda tuvo una eficaz influencia sobre el tono de la fiesta: resultó exquisita. José Carner, presidente del Jurado, sostuvo una «causerie» que cautivó durante media hora el ánimo, generalmente distraído, de los asistentes a este género de fiestas. Con seguridad que en toda la historia floreal de Cataluña no se encontrará nada parecido al discurso presidencial de Carner.

Entre els premiats identifiquem molts noms coneguts de l'ambient literari del moment i el lloretenc Mn. Mundet.¹⁶ Per a l'estudiós de Carner, Albert Manent, “[t]ot un període de la seva vida i d’una part de la vida cultural catalana [aquella que volia incorporar l’alta burgesia, frívola o assenyada, a les lletres del país] es cloïa amb aquesta festa noucentista, encara.”¹⁷

N’ha quedat constància gràfica del dinar en què hom pot reconèixer bé Carner –primer per la dreta, assegut–, Roig Raventós –segon per l’esquerra, assegut, amb llacet–, Manuel Rodés Areñas i Joan Llaverias –primer i segon per l’esquerra, drets–, entre altres persones avui dia no identificables. Joan Llaverias va decorar la sala del local on es van celebrar els jocs, com hem vist. La coneixença amb Carner va tenir repercussions posteriors, ja que Carner va escriure diversos contes per a l’editorial Muntanola, alguns dels quals Llaverias va il·lustrar.¹⁸

El 1921 el seu record de Lloret és encara ben evident, ja que si no promou, almenys permet que els seus *Goigs a llaor de Santa Cristina* apareguin publicats a *La Veu de Catalunya* (20 de desembre de 1921), data que pot ser

La reina dels Jocs Florals de 1920 Lutgarda Garriga i la seva Cort d'Amor formada per les noies Rodés, Villavecchia, Llobet, Durall, Papiol i Torres, i uns infants.

Procedència: SAMLM – Fons Garriga Kuijpers.
526.001.400_340.091.010.

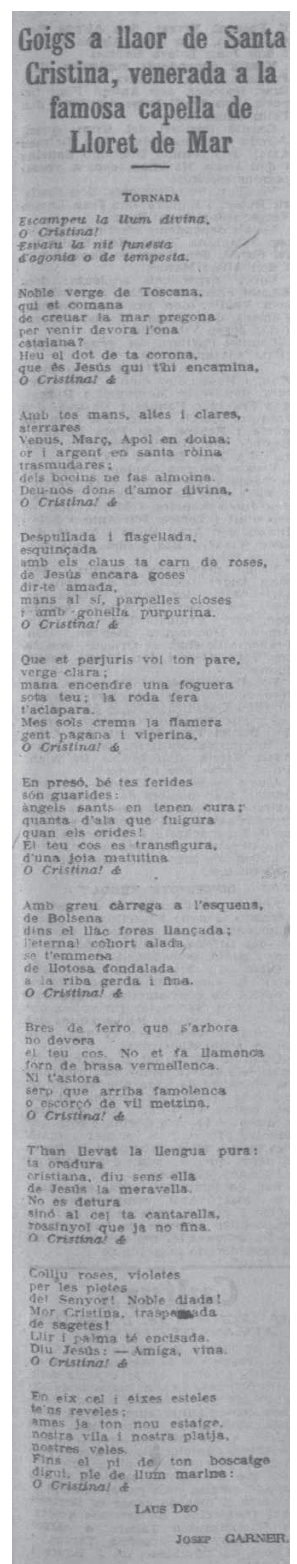
l’origen de l’errada tan repetida que Carner es presentà als Jocs Florals de Girona el 1921. No, com hem vist i com ja va deixar ben establert l’enyorat estudiós Agustí M. Vilà, allò s’havia produït el 1917.¹⁹ El text dels goigs publicat al diari apareix ja amb lleugeres modificacions sobre la versió presentada a Girona –que va publicar Vilà– i és el text que apareixerà en el llibre d’Esteve Fàbregas *Lloret de Mar* (1959), però encara rebrà nous retocs als anys 60, a requesta d’Emili Martínez Passapera, com veurem.

El 1925, ja residint Carner fora de Catalunya, en un article que dedica –amb el pseudònim *Bellafilla*– a Joan Llaverias, a *La Veu de Catalunya*, no pot deixar d’esmentar la manera com es van conèixer, a Lloret, naturalment. El text, ja conegut i esmentat per Fàbregas, remet a un temps depassat per sempre de l’estiueig lloretenc:

[V]aig topar En Llaverias, al bat de les aures marines, petjant l’arena, venint ell d’una cala i anant a una casa de pescadors on té la sort de viure els istius, inoblidable en aquell indret inoblidable de la Costa Brava que és Lloret.

Fragment dels *Goigs a llaor de Santa Cristina* de Josep Carner publicats a *La Veu de Catalunya*, el 20 de desembre de 1921.

Procedència: Biblioteca de Catalunya.
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1255097

15 El jove advocat Manuel Rodés Areñas havia de contraure matrimoni al cap de poc amb la Reina de la Festa d’aquests jocs, Lutgarda Garriga. Militant de l’Associació Catalana d’Estudiants en el seu temps a la universitat, Rodés es pot considerar un jove catalanista de família acomodada. Als anys 30 era directiu del Banc de la Propietat i fou assassinat en els fets revolucionaris de 1936. Tenia 42 anys, era casat i amb set fills.
16 Recollim de diverses fonts i documentem els següents autors: Marià Manent Cisa (Barcelona, 1898-1988). Joan Draper Fossas (Arenys de Mar, 1889-Barcelona, 1970). Lluís Valeri Sahis (Barcelona, 1891-1971). Lluís Bertran Pijoan (La Canonja, 1891-Barcelona, 1959). Josep M. Tous Maroto (Palma de M. 1870-1949). Joaquim Folch Torres (Barcelona, 1886-1963). Clementina Arderiu Voltas (Barcelona, 1889-1976). Pere Salom Morera (Sabadell, 1883-?). Manuel Capdevila Rovira (Barcelona, 1901-1983). Carles Riba Bracons (Barcelona, 1893-1959). Jaume Bofill Matas (Olot, 1878-Barcelona, 1933). Josep M. Prous Vila (Reus, 1899-Perpinyà, 1978). Felip Graugés Camprodon (L’Estany, 1889-Barcelona, 1973). Josep Mundet Vidal (Lloret de Mar, 1886-1952). Joan Arús Colomer (Castellar del Vallès, 1891-1992) i Carles Sindreu Pons (Barcelona, 1900-La Garriga, 1974).
17 MANENT, Albert. *Josep Carner...* P. 203-204.
18 En general per aquestes edicions veg. CASTILLO, Montserrat. *Grans il·lustradors catalans del llibre per a infants (1905-1939)*. Editorial Barcanova. Barcelona. 1997.
19 VILÀ, Agustí. M. *El canonge Vilà...* P. 108 i 248-249.

Com a homenatge al pintor que ha immortalitzat aquells topants, afirma Carner:

[L]es sirenes de la nostra Costa Brava haurien de deixar un pom de les dolces assutzenes de les riberes davant la caseta blanca d'on ell surt torrejant contra l'horitzó, a veure i a fer-nos veure aquells indrets immortals en llur més encisera i profunda màgia. [...] Davant les seves creacions mil vegades gracioses, us avergonyiu de la grolleria i la distracció dels vostres ulls, que han passat pels indrets que en Llaverias evoca, sense adonar-se que eren, precisament, el paradís.

Novament Lloret equiparat al paradís. El text passarà al cap de poc al volumet sobre Joan Llaverias que es publica dins la col·lecció *Els homes d'En Patufet*.²⁰

Després d'això, cap altra referència a Lloret no es pot espigolar de part del poeta, que passà a residir a l'estranger per raons de la seva feina diplomàtica i, arran del desenllaç de la Guerra civil i de la seva fidelitat a les institucions republicanes, la seva estada fora del país es va convertir en exili, principalment a Brussel·les.

El retorn de Carner el 1970 i el record persistent de Lloret

Ara bé, molts anys després, el 1970 Carner manté viu el record de Lloret. Aquell any, en un estat de salut física i mental ja decrepit, es produeix un fugaç retorn del poeta a Catalunya, que resultà polèmic per la utilització que se'n va voler fer des de determinats sectors del catalanisme cultural i pel fet que no se li concedís el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes –que rebé Pere Quart, el qual va exclamar en comunicar-l'hi: “*Que s'ha mort Carner?*”–. Carner s'enyorava i hom va organitzar el viatge amb el suport dels habituals mecenes de la cultura catalana tolerada. Passà per Barcelona, rebé múltiples visites i participà en actes, es trobà malament, sojornà a la Garriga i retornà a Brussel·les, on morí al cap de poc. Alguns creien que Carner havia de restar a l'exili com a símbol i no retornar mentre durés el franquisme. D'altres volgueren aprofitar la seva figura i el seu retorn temporal. La premsa en va parlar obertament. Se'l rebé a l'aeroport. Se l'entrevistà, se l'atabalà, essent com era una persona gran i ja malalta.²¹

El poeta i amic Marià Manent recollí al seu dietari algunes escenes d'aquells dies entre les quals no deixa d'aflorar el record lloretenc.²² Arribà el 3 d'abril, el dia 17 anà a reposar a la Garriga, al balneari Blancafort, tot i que no cessaven les visites i actes. Hi retrobà el poeta barceloní Carles Sindreu Pons (1900-1974), que li recordà l'estada a Lloret.

En efecte, Carles Sindreu va coincidir amb Carner a Lloret el 1919. Ho recorda en un article que finalment publicà el 1959. Hi evoca la coneixença personal del poeta, de lluny estant, que li deixà un record persistent. Sindreu veu Carner i el retrata amb vivesa, tot i que no s'atreu a parlar-li:

Quan vaig conèixer personalment Josep Carner –els seus versos ja m'eren familiars des de 1914–, ell devia tenir uns trenta-cinc anys. Jo encara no havia arribat a la vintena. La cosa s'esdevingué a Lloret. Fou exactament l'estiu de 1919 i precisament en el Passeig de Mar de la clara vila marinera. La primera visió del poeta deixà en la meva retina una empremta tan lluminosa, que mai més no s'havia d'esborrar... El vaig veure, i encara el veig ara, enfundat, com els bons estiuejants de l'època, dins un vestit complet de fil blanc –l'americana una mica baldera–, netíssim i calçant sabates de lona blanca, d'una blancor absoluta, passejant amunt i avall de l'avinguda limitada per un sorral poblat de palmeres de verdor mentolada. Recordo la seva cara rodona i de color sanitos emergint del blanc obsessionant de la seva indumentària. I un pentinat llustrós, molt negre, que ostentava al bell mig una clenxa ben partida.

No anava mai sol. La seva esposa, que recordo vagament, l'acompanyava sempre, i mai no feien bracet, sinó que marxaven amb un pas elàstic agafats de la mà llargues estones, silenciosos i mirant-se als ulls...

La doble silueta es retallava graciosament davant el blau marí canviant que enribetava la riba, i jo els contemplava, embadalit, assegut en una cadira coixa –la meva cadira preferida–, des d'un raconet del *chiringuito*... (...) Josep Carner pogué seguir passejant lentament sobre el sorral camí de la cala dels Trons...²³

La referència a Sindreu té alhora l'interès que recorda els jocs florals lloretencs (de 1920), on afirma que va guanyar un dels premis, tot i que imagina que se celebren el mateix any 1919 (la memòria personal no sempre és fidedigna) i també ens aporta noms de membres de la colònia d'estiuejants que ell recorda: els Rodés, el pianista mataroní d'origen anglès Frank Marshall, els Trallero, els Coll, Cebrià Pagès (empresari tèxtil i propietari de les Galeries Laietanes, tan importants per als noucentistes)...

Si retornem al relat de Marià Manent, més endavant, ja el 20 de maig de 1970, reporta aquest moment: “Un altre record que m'ha retret és el de la casa que tenia dues entrades: l'una al mar, l'altra a la terra. ‘Per la del darrera jo podia sortir amb vestit negre i per la del davant...’. S'ha interromput. ‘Amb vestit de bany’, he completat. ‘Sí’, ha fet en Carner.” Manent fa la conjectura que es devia referir a la casa on passà dos estius, però aquest cop no l'encerta del tot ja que els situa el 1920 i el 1921 i a Blanes!

20 L'article de Carner apareix a *La Veu de Catalunya*, núm. 9.097 (6 agost 1925, edició del vespre) i es reimprimeix, com dic, al volum Joan Llaverias, de la col·lecció *Els homes de Patufet* que publicà als anys 20 l'editorial David, de Barcelona. La frase final la cita Esteve Fàbregas en l'opuscle *El nostre Josep Carner* (1990).

21 Sobre la figura del Carner exiliat i les vicissituds del retorn de 1970 és imprescindible consultar SUBIRANA, Jaume. *Josep Carner. L'exili del mite. 1945-1970*. Edicions 62. Barcelona. 2000. La rebuda del poeta exiliat per les forces vives del catalanisme, amb polèmica inclosa, ha atret els creadors de ficció: ja va ser objecte d'una paròdia plena de sarcasme en l'obra de Terenci Moix, *Leonard o el sexe dels àngels. Una història catalana* (1992) i ha tingut una nova recreació en la novel·la recent de Carles Casajuana, *Retorn* (2017).

22 MANENT, Marià. *Dietaris*. Edicions 62. Barcelona. 2000. P. 354-362.

23 Sindreu no gosà parlar-li i fins al 1959 no deixà constància d'aquesta coincidència a Lloret i no publicà els versos juvenils que volia mostrar-li (*Aquarel·la inacabada de Lloret*): “*És matí i és primavera: / dues vegades matí. / La barca arran de cinglera. / La cinglera arran de mi... A garbí / hi ha un fris d'aigua / entre les roques / delirant de blau marí...*” Carles Sindreu, *La història d'uns versos* dins *L'obra de Josep Carner. Volum d'homenatge*, Editorial Selecta, Barcelona, 1959. P. 311-315.

La casa era a Lloret, no té dubte, però no sabem exactament quina era. Esteve Fàbregas afirma el 1990 en la seva conferència: “*Si la memòria no ens enganya, el poeta s’instal·là en un antic casal al carrer de la Vila...*” Però la localització de l’edifici queda en el misteri.

La memòria lloretenca de Carner, ininterrompuda

Referir-nos a l’estada de Carner a Lloret, quan ja ha estat àmpliament recordada i documentada, pot tenir interès sobretot si, a més de commemorar l’Any Carner, ho aprofitem per facilitar la reflexió sobre com uns “homes d’esperit” –denominació noucentista que Fàbregas atribueix als que es preocupen per la cultura i en la qual, en realitat, ell s’inclou– van saber aprofitar la memòria de la presència del poeta –i els textos derivats d’aquella, com veurem– per promoure no l’atracció de forasters, que ja tenia altres canals i altres elements de “ganxo”, sinó per oferir de la vila que anava quedant transformada pel turisme, una visió idealitzada i nostàlgica, elitista i culturalista, en què alguns “senyors de Lloret” podien continuar exercint un cert paper social, per mitjà del seu control sobre el discurs que es projectava enfora. Mentrestant, altres interessos més pràctics i unes evolucions considerades inevitables, amb l’aquiescència o fins i tot per ventura amb la participació dels mateixos protagonistes, anaven desfigurant el Lloret tradicional i l’emplenaven d’edificis elevats i turisme de masses. Però hom volia mantenir amb la memòria de la marina i el comerç transatlàntic, les festes, els poetes, les imprescindibles i múltiples majòliques, monuments i monòlits escampats per la vila i el terme... una imatge idíl·lica feta de passat i d’un cert elitisme. El que podem anomenar “operació Carner” a Lloret ha tingut molts altres “anys Carner” anteriors a l’actual. Vegem-ho.

D’entrada, val a dir que Lloret el recorda els anys 30 inserint a les pàgines d’*Aires Lloretencs* –segurament per obra de l’aleshores jove Esteve Fàbregas– un parell de poemes seus procedents del *Segon llibre de sonets* (1907): *A una modista* (1/9/1934) i *A una fornera* (1/6/1936). La revista representa una mena de noucentisme persistent i de catalanisme conservador i catòlic que es projecta periodísticament a l’àmbit local. I la figura i l’obra de Carner hi pot jugar un paper, enmig d’altres elements –les tradicions religioses, els aplecs, l’esport, etc.–.²⁴

D’altra banda, els estius que el “poeta Carner” –com s’anomena el carrer que Lloret li té dedicat des dels anys setanta del segle passat– va passar a Lloret, els de 1919 i 1920, devien mantenir-se en el record de les persones de més edat i d’una certa cultura, dels que l’havien tractat, entre els quals Martínez Passapera, els Rodés, Fàbregas, els implicats en les obres teatrals o els jocs florals, etc.²⁵

El fet és que, més endavant, el 1955, ja en ple franquisme, arran del centenari de *Marina* la premsa gironina dedica articles a Lloret. En un de no signat a *Los Sitios* de 19 de juny en què se cita l’exposició naval *Nuestras velas*, es diu que el

mateix títol prové –traduït al castellà, és clar– dels *Gozos de Santa Cristina* de “*don José Carner*”. I el 10 de juliol un text de la coneguda periodista gironina Maria Alonso al mateix diari (*El magno centenario de Marina*) al·ludia a “*los señores de Lloret*” –elitisme de locals i estiuejants– que, entre els seus trets distintius, “*os citan a Carner*”. La memòria local perseverava a mantenir el record del poeta. Si els primers anys de postguerra i franquisme no hauria estat prudent referir-se a un poeta català exiliat, en aquest moment i en un context local la cosa no revesteix ja cap risc.

Els anys 1956-58 es preparà i se celebrà la commemoració dels 50 anys de la denominació “Costa Brava” i els múltiples articles de premsa que se susciten i en què apareixen i juguen un paper Fàbregas i Martínez són ocasió per recordar els vincles de les poblacions amb la cultura de primeries de segle XX. A través d’un article d’Esteve Fàbregas a *La Vanguardia* de 1983 sabem que ell i Emili Martínez es passen tot un dia –i sense dinar!– furgant a l’Ateneu Barcelonès per trobar l’article d’Agulló a *La Veu de Catalunya* i certificar que, en efecte, el 1908 es “bateja” la Costa Brava. Van mirar també altres diaris a Madrid –amb el suport de Lope Mateo– i a Barcelona –Coma Soley–. Aquest gran escorcoll, organitzat amb els mitjans d’aleshores, de la premsa històrica –element clau de la recerca local, ahir i avui– és el que fa que el seu capítol a *Vint anys...* sobre el tema sigui tan complet i informatiu.

No caldria ni dir que és Esteve Fàbregas, escriptor i activista incansable, el primer a documentar amb un cert detall les estades carnerianes en el seu llibre *Lloret de Mar. La història marinera. El turisme. L’esperit* (Selecta, 1959). I no solament les estades, sinó també els textos resultants. D’una banda, el fet que Carner vagi escriure uns *Goigs a llaor de Santa Cristina*, que ja eren coneguts però dels quals ningú no havia escrit obertament. El text dels goigs, Fàbregas el fa servir en diversos moments del llibre, quasi com si es tractés d’una font documental i com un aval per la vàlua de l’autor. Igualment, poant del text redactat per Carner el 1919 per a la revista *D’Ací D’Allà*, Fàbregas ofereix notícies sobre l’estiueig benestant d’aquells anys amb el regust i el prestigi de la dada històrica. O bé la descripció de l’abillament del Carner estiuejant, que és deutora absoluta de la fotografia del dinar dels jocs de 1920, per exemple. Realment Fàbregas va saber espremer i utilitzar hàbilment aquells textos i aquelles imatges, junt amb la memòria personal i comunitària, al llarg de la seva vida i a l’interior dels seus articles i llibres.

El 1962 Emili Martínez Passapera, ja gran, promou l’edició dels *Goigs a llaor de Santa Cristina*, de Josep Carner, i demana el concurs del poeta, resident a Brussel·les, per tal de revisar el text dels anys 20 publicat en premsa, com detalllem en l’apartat següent. Martínez mor el desembre de 1964 i les necrològiques tornen a referir-se a la seva vinculació amb Jacint Verdaguer i amb Josep Carner. Vicenç Coma ho fa, com és lògic, a *Recull*, de Blanes (*Nuestro amigo Emilio Martínez Passapera. Lloretense cien por cien. A su memoria*, núm. 1036, Nadal 1964, p. 14.), mentre que *Tramontana*, de Lloret, se n’ocupa l’1 de gener de

²⁴ Es pot consultar a l’hemeroteca digital del Servei d’Arxiu Municipal de Lloret de Mar. També se’n va fer una edició facsimil en 2 volums: *Aires Lloretencs. Periòdic quinzenal de literatura, art i humor i d’informació local*, I-II. 2005-2006. Veg. també TEIXIDOR, Anna i TEIXIDOR, Josep. *Història de la premsa a la comarca de la Selva. 1868-1975*. Centre d’Estudis Selvatans. Santa Coloma de Farners. 2014.

²⁵ Vegeu nota 11.

1965 en un text no signat (*Necrológicas*, p. 9) i un article llarg d'Esteve Fàbregas (*Una vida al servicio de Lloret. Don Emilio Martínez Passapera*, p. 10-11).

El 1970, amb motiu del retorn temporal del poeta que ja hem esmentat, Lloret el recorda un cop més, ara a les acaballes del franquisme i el convida, ens diu Joan Domènech, a visitar la població i especialment Santa Cristina amb motiu de l'Aplec de la Sardana. El seu amic Marià Manent respongué en nom del poeta que a aquest li era impossible per raons de salut i agraint la invitació. La notícia apareix en el butlletí de l'Aplec de la Sardana de 1971.

El 1977 l'arxiver i erudit d'Arenys de Mar Josep M. Pons Guri inclou els *Goigs a llaor de Santa Cristina* de Josep Carner –bé que situant-los el 1921 i amb el text aparegut a *La Veu de Catalunya*– en la completa compilació de goigs del seu *Llibre de Santa Cristina*, que es publica patrocinat per l'Obreria i on l'autor reconeix el deute, en primer terme, amb Martínez Passapera i les seves col·leccions de dades i records lloretencs.

La mort de Carner a Brussel·les el 1970 és recollida per la premsa, també a Lloret. Però el 20 de desembre de 1979 Esteve Fàbregas, indefallent, recorda un cop més amb tota intensitat a *Lloret Gaceta* que l'any que s'acosta, 1980, serà el del desè aniversari de la mort de quatre noms insignes per a Lloret: Mn. Torrent, Togores, Carner i Lope Mateo, i per a tots quatre reclama el bust, el monument, la inevitable majòlica que en perpetui la memòria a peu de carrer.

El 1984 és el mestre i investigador Joan Domènech Moner qui no deixa de recordar el centenari del naixement del poeta amb dos articles a *Lloret Gaceta* que situen el personatge i la seva obra, alhora que rememoren el seu vincle lloretenc. El mateix any Esteve Fàbregas reprèn un tema present al text de Carner de 1919 –Lloret i els lloreters suposadament originaris com a pàtria de la deessa Dafne– en el guió amb lletra seva i música de Joan Altisent que inclou en el seu llibre *El ballet clàssic. Per a una major presència de Catalunya en el món*.²⁶

Acte dedicat a Josep Carner realitzat al Teatre de la Casa de la Cultura durant la diada de Sant Jordi de 1990. Al recital poètic hi participaren Núria Candela, Carme Sansa i Miquel Gaspà (clarinet baix).

Procedència: SAMLM – Fons Fàbregas
524.001.170_031.049.001

I encara el 1990 Lloret celebrà un homenatge explícit i públic a Josep Carner la diada de Sant Jordi amb uns actes que promogué l'Associació Popular Amics de la Cultura amb el suport de la Caixa. Hi hagué una conferència d'Esteve Fàbregas i un recital poètic a càrrec de Núria Candela, Carme Sansa i Miquel Gaspà –clarinet baix–. Com a resultat es publicà un opuscle que recull la intervenció de Fàbregas i diversos elements del que podem anomenar la “memòria lloretenca” de Carner, filtrada per la visió de Fàbregas i de Germinal Ros.²⁷

Finalment, encara retrobem, a través de l'omnipresent devoció cristinenca de Lloret, un ulterior element carnerià, ben constatable i amb vocació de permanència. Ens referim al rellotge de sol que, amb una estrofa dels goigs de Santa Cristina de Carner, es col·locà a la façana de ponent de l'ermita, on ja n'hi havia hagut un altre de pedra, desaparegut. Es va inaugurar a la sortida de l'ofici de la Festa Major, la diada de Santa Cristina, el 24 de juliol de 1996. La idea, els càlculs i la gestió els van dur a terme, ens informa Joan Domènech, Esteve Fàbregas Rebollo, fill de l'escriptor, i Arseni Frigola Bosch, aficionats als rellotges de sol i el segon actual Obrer major. El disseny és obra de Josep M. Barba Tarafa.

Els Goigs de Santa Cristina (1917-1962) i la correspondència de Martínez Passapera amb Carner: més dades sobre Carner i Lloret

Hem deixat per al final la qüestió de l'edició de 1962 dels Goigs a llaor de Santa Cristina de Josep Carner, promoguda per Emili Martínez Passapera i realitzada per l'entitat Amics dels Goigs, perquè té el seu interès.

El farmacèutic Emili Martínez Passapera s'afecionà de jove a l'excursionisme de les entitats catalanistes i a l'interès per l'entorn i el passat locals. Com a soci d'aquestes entitats a Lloret ja a la fi del segle XIX i primers anys del XX solia rebre els barcelonins que volien visitar la zona o anar fins a Tossa per camins. És sabut que fou amic de Mn. Cinto i que el va convidar, amb el suport de Nicolau Font, a venir a Lloret a passar uns dies ja al final de la seva vida. També va entrar en contacte a primers de segle XX amb el folklorista Rossend Serra Pagès sobre el ball de plaça, va recollir material arqueològic, col·leccionà llibres i papers històrics, copià dades i textos avui perduts o introbables, etc. I va tenir contacte amb Josep Carner, com amb altres estiuejants que volien llogar estada per la temporada d'estiu.

Una altra de les aficions que va tenir de ben jove i que ha donat resultats esplèndids per a Lloret –ja ho hem vist en parlar del text de Carner a *D'Ací D'Allà*– fou la fotografia. En el moment que Carner coneix i tracta Martínez a Lloret els anys 20 aquest ja era conegut com a fotògraf de paisatges de Lloret i de la Costa Brava. El 1917 guanyà un premi a Tossa –ens informa el periòdic *La Costa de Llevant*– i el 1922 féu una exposició al Centre Excursionista, a Barcelona –segons trobem a *La Vanguardia*–. A banda de

²⁶ Vegeu el text de C. Barnada (*Revista de Girona* 242, p. 36-39) ja citat a la nota 1.

²⁷ L'opuscle *El nostre Josep Carner. L'estada i l'empremta del poeta a Lloret de Mar* (1990) inclou, a més de la conferència d'E. Fàbregas i fotografies dels actes, un prefaci de Germinal Ros, la reproducció de tres textos carnerians –el de 1919 *Lloret, paradís gentil, el sonet Trista esquena aclaparada i els Goigs a llaor de Santa Cristina*– i referències al grup teatral *Dafne* –dirigit per Josep Bernat i Xavier Albertí–, a estudis de l'escultor Ricard Sala, al ballet *El trànsit de Dafne* –guió d'Esteve Fàbregas– i a la sardana *El galanteig d'Apol·lo* –de Xavier Albertí–, a les exposicions navals de 1955 i 1969 i al llibre d'Agustí Vilà amb el títol *Les nostres velles* i als concursos escolars *Lloret, el meu poble*, i es clou amb un sonet –*Memòria de Josep Carner*– de Pere Vives i Sarri (1924-2010). El text de la intervenció oral de Fàbregas, recollit a *Lloret Gaceta* (1 d'octubre de 1990) és una pluja incessant de propostes d'actes, monuments, cicles... que, segons ell, es podrien fer per commemorar Carner i promoure Lloret.

les imatges, n'hi ha un testimoni molt eloqüent del mateix Carner, ja reportat de passada per Esteve Fàbregas. Un volum del recull de narracions *La parada* de Joaquim Ruyra (1919) que conserva l'Arxiu Municipal de Lloret dins el Fons Martínez Planas va dedicat a Martínez Passapera per Carner –com ja hem dit, director literari de l'Editorial Catalana, que publicà el recull– en aquests termes: “*Al mapa-belleses de la Costa Brava Martínez Passapera. Record d'una conversa.* [Josep] C[arner]”. A sota, a llapis probablement de la mà del seu posseïdor (Martínez) hi llegim “*1er. v[olum] sortit de l'impremta / atenció d'en Josep Carner / juny 1919*”. En efecte, Carner i Martínez ja tenien contacte amb anterioritat a la vinguda de Carner a Lloret i Martínez no va deixar de “mapar” –retratar, fotografiar, un mot usat per Ruyra i altes en aquell moment, avui en desús– les belleses del litoral i de divulgar-les en publicacions i postals.

Més endavant, ja després de la Guerra Civil i en plena repressió franquista, les activitats de signe catalanista eren totalment prohibides, però no pas les que podien ser interpretades com a patriotisme local, que aleshores es vinculava directament amb el patriotisme espanyol. Les aficions arqueològiques, històriques i documentals locals mantenien el prestigi erudit i es consideraven inofensives. Aquestes i d'altres –folklore local, tradicions o representacions populars, cants i danses...– no calia prohibir-les, si podien servir al nou poder constituït, simplement eren “resignificades”, se'ls atribuïa un altra intenció, un altre caràcter.

Martínez, personatge rellevant per la seva incorporació primerenca al moviment catalanista i els seus contactes en aquest àmbit, també ho és pel manteniment posterior de certes “constants vitals”, durant els anys del primer

franquisme i del posterior, d'elements integrants del programa cultural del catalanisme conservador dels anys 20: la passió per l'entorn local plasmat en les arplegues arqueològiques –fou delegat de la *Comisaria de Excavaciones*– i en la memòria del passat naval –el 1946 muntà un petit museu a Santa Cristina i participà en exposicions del mateix tema a Lloret i fora de Lloret– o la devoció per les tradicions religioses, entre les quals els goigs, en són exemples ben vistents, entre d'altres. En aquest darrer aspecte ja hem esmentat els *Goigs a llaor de Santa Cristina* en l'edició dels quals el suport d'un Carner exiliat a Brussel·les serà imprescindible.

El fet era conegut. L'incansable Esteve Fàbregas escriu a *Lloret Gaceta* (20/7/1978, p. 7) en referir-se a Martínez: “*féu imprimir els goigs de Carner, en la versió definitiva que ell, personalment, havia aconseguit del poeta a l'exili*”. Fàbregas coneixia els papers de Martínez i n'havien parlat.

Però no s'havia documentat. Ara podem fer-ho.

L'afecció a la recollida i manteniment dels goigs locals, iniciada amb la Renaixença i vetllada per l'associació Amics dels Goigs –fundada per Mn. Baldelló el 1922 i activa des d'aleshores–, era una temàtica corrent entre els erudits locals durant el franquisme, ja que disposava de protecció eclesiàstica i no oferia riscos a la vista del règim, alhora que permetia recuperar i fer perviure un gènere popular religiós i en català.

Martínez i d'altres coneixen els goigs dedicats per Carner a Santa Cristina i no inclosos en els llibres editats fins aleshores del poeta. Els situaven el 1921, ja que els havien localitzat i retallat de les pàgines de *La Veu de Catalunya*. Però no estaven impresos ni tenien música per poder-los cantar.

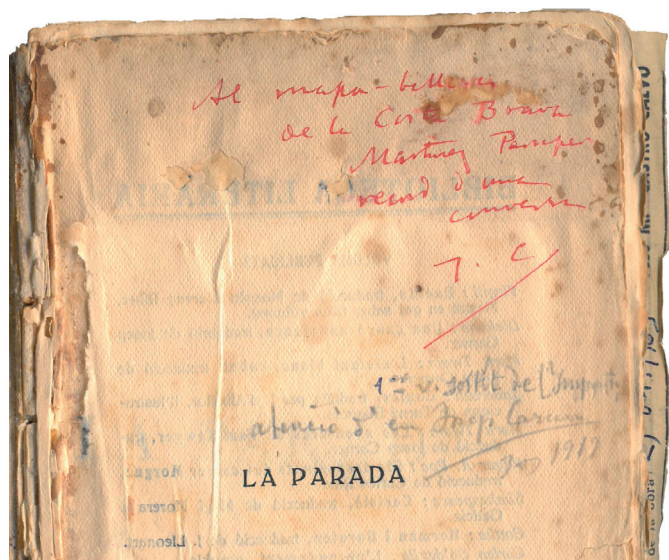
El desencadenant de la idea i de la possibilitat efectiva de publicar-los és el següent. Martínez va escriure un article genèric sobre aquesta temàtica *Els Goigs. Algunes particularitats* a la revista *Recull*, de Blanes (14 d'abril de 1962). L'article és en català i és dels pocs que se li coneixen perquè, tot i la feina de col·leccionar dades i documents, no es va prodigar en l'escriptura. Segurament a petició o per obra de Domingo Valls Coll (1923-2009), membre d'Amics dels Goigs i aleshores actiu a la vida parroquial blanenca –president des de 1950 del Centre Catòlic–, regidor des de 1961 i alcalde de Blanes entre 1963 i 1973, l'article es va presentar al concurs literari d'articles periodístics organitzat per Amics dels Goigs amb motiu de la I Romeria de Gogistes a Montserrat del 29 d'abril de 1962.

Un jurat format per Mn. Baldelló, president d'honor d'Amics dels Goigs; Mn. Alimbau, de la Comissió diocesana de Barcelona de premsa i ràdio; Julià Clapera Roca, de la *Asociación de la Prensa de Barcelona*; Josep M. Rovira Artigues i Guerau Mutgé Saurí, vocal i secretari respectivament d'Amics dels Goigs, va premiar cinc articles. El premi consistia a fer editar dignament els goigs que cadascun dels autors escollís junt amb el respectiu article premiat. Es premiaren i s'editaren, doncs, els de la Misteriosa Llum (Manresa); els dels Sants Cosme i Damià; els de la Mare de Déu de Gràcia (Sitges); els de Santa Rita i els de Santa Cristina, “*solicitado este último por E. Martínez Passapera, y cuya letra, no muy conocida por cierto, es debida a José Carner*”, com informà la revista *Destino* (23 de març de 1963, p. 58) en fer-se ressò del que considera “*premios originales*”.

Rellogete de sol a Santa Cristina, amb un fragment dels goigs de Josep Carner.

Procedència i autoria:
Narcís Figueras.

Pagina inicial de l'exemplar de *La Parada*, de Joaquim Ruyra, amb dedicatòria de Carner a Emili Martínez Passapera i anotacions d'aquest.

Procedència: SAMLM. Fons Martínez Planas.

Aquesta edició és la que es coneix encara avui en un doble foli que reproduïx el text de Carner i l'article de Martínez, feta a la Impremta Parellada, de Barcelona, i amb unes il·lustracions esquemàtiques signades "Gelpi", molt probablement l'artista Enric Gelpí Vintró (Barcelona, 1936-Cànoves i Samalús, 2011), que no van agradar, però, Emili Martínez. Ara bé, com va aconseguir Martínez la revisió del text per part de Carner? Ho podem documentar a partir del Fons Josep Carner, de la Biblioteca de Catalunya,²⁸ on es conserven les cartes i postals que Martínez envià a Carner a Brussel·les, l'esborrany dels goigs en procés de revisió pel poeta i un esborrany de la seva resposta –els originals poden trobar-se, cal pensar, i un dia poden aparèixer entre els materials que periòdicament la família Martínez Planas va aportant, com ja ha fet amb molts altres, a l'Arxiu Municipal i que tanta utilitat tenen per a la recerca i la documentació de la història local–.

Martínez, amb 87 anys, s'adreça al poeta per carta el 4 de maig de 1962, només cinc dies després del premi (!), recordant els anys 20 i els canvis en ells i en la vila: "*Distingit i benivolgut amic, Sr. Josep Carner. Hem posat cabells blancs des de la vostra estada estiuenca en aquesta, avui desconeguda, vila –fins per als mateixos que l'habitarem– però no han canviat de color els agradables records de la vostra amistat...*" Li explica que ha tingut el premi i té ocasió de fer imprimir els seus goigs, que els hi envia a màquina a partir del diari de 1921 i li avança que té previst demanar a Pau Casals que els musicui. No és poca cosa.

Carner revisa els goigs, hi confirma canvis ja fets entre el primer text de 1917 i el publicat a la premsa el 1921 i encara

hi fa retocs minúsculs, però magistrals, que els donaran la fesomia actual i el seu to inequívocament carnerià. En la resposta –tenim un esborrany no datat que el poeta conservà– Carner s'excusa de la trigança per un viatge al sud de França i retorna el text revisat alhora que suggereix amb una certa clarividència i previsió que si Pau Casals no es pot fer càrrec de la música hom es pot adreçar al seu amic Josep Valls,²⁹ "*excel·lent amic meu, compositor premiat amb un Gran Premi quinquenal als Estats Units, injustament oblidat per amics de Barcelona i que es guanya la vida darrerament al Havre com a secretari del cònsul de Venezuela. Ha seguit component peces admirables. Els seus dos mestres foren Lluís Millet a Barcelona i Saint Saëns a París. Paul Collaer,³⁰ la màxima autoritat musical de Bèlgica –país essencialment musicòfil–, el té amb raó per un gran compositor*". Com se sap, finalment la música la hi posà uns anys més tard el monjo de Montserrat, Odiló M. Planàs (1925-2011).

Tot és força ràpid. Martínez li escriu novament el 20 de juliol de 1962 assegurant-li "l'agraïment de les Cristines i dels coneguts i amics i de tutti quanti ens rellevaran en els atzars del pervenir", com preveient una fi pròxima –morí el desembre de 1964–, i confiant que tindran una bona acollida i que "*fora de plànyer haguessin quedat en les golfes de la literatura*". Igualment li comenta, i pot tenir interès per als lloretencs, com és llavors Lloret a partir de la postal que li envia:

Quan analitzeu les panoràmiques adjuntes, vostre esperit restarà admirat de la transformació soferta per la nostra marinera vila, on ja no s'hi veuen els homes de mar ni vilatans de terra. Ha passat a la 3a d'Espanya per el número d'hotels i residències, amb 180 bars o snaks porteria de 12 cabarets, 25 pentinadurries de femmes i dos milers de bikinis de dia. Per si us interessa, la estadística dels turistes que vénen a prendre el sol i alguna cosa més, són en majoria alemanys, seguits de francesos, inglesos, del Nort... i algun xino.

Acaba el text recordant que si Verdaguer ja té un carrer a Lloret des de 1914, hom preveu, insinua, dedicar-ne un a "un altre" –sembla voler dir Carner– per quan sigui possible i la via estigui plenament urbanitzada.

La darrera postal és del 16 de gener de 1963 en què ja li envia els goigs impresos i es queixa que no li agraden. En el Fons Carner es conserva, als dors del text mecanografiat dels goigs, la maqueta manual que Martínez havia previst, amb imatges seves de l'interior del santuari, reproduccions de quadres de Llaverias sobre la processó, etc. Els Amics dels Goigs, amb una visió més actual en vist la de Martínez, van confiar la il·lustració a un artista més jove, de 26 anys, i més "modern". Martínez es mostra indignat davant Carner perquè no s'ha respectat el seu esquema i les imatges proposades i afirma:

Penso valer-me d'una de les millors tipografies de ciutat, fent nova edició millorada amb el quadre d'En Llaverias, el Cant de la Salve (rems a l'aire), santuari i paisatge marí. Ah, i suposant que en Pau Casals hagi descansat dels fadics que li ocasiona el seu "Pessebre", n'espero la tonada promesa. ¿Hi doneu la vostra aprovació?

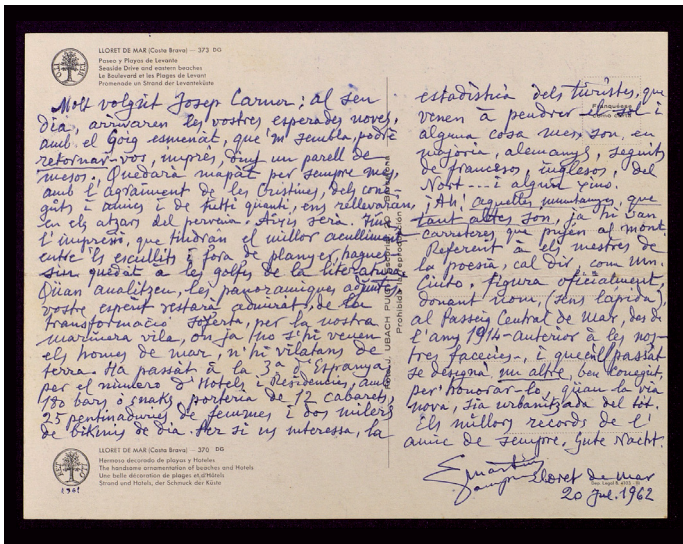

Edició dels *Goigs a llaor de Santa Cristina* de l'any 1962 (Amics dels Goigs), promoguda per Emili Martínez Passapera. Procedència: Biblioteca de Catalunya. Fons Josep Carner.

²⁸ La Biblioteca de Catalunya ha fet arribar puntualment reproducció digital del material sol·licitat per mitjà del Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar, cosa que ha facilitat molt la feina.

²⁹ Es refereix al compositor i violoncel·lista català Josep Valls Royo (Barcelona, 1904–Le Havre, 1999).

³⁰ Pianista i musicòleg belga (1891-1989).

Carta-postal que envià Emili Martínez Passapera al poeta Josep Carner (20 de juliol de 1962).

Procedència: Biblioteca de Catalunya. Fons Josep Carner.

No tenim cap més resposta de Carner –tret que la família en conservi d'altra– però aquesta nova edició ja no es va dur a terme. Amb tot, aquesta documentació fins ara no explorada, és un magnífic testimoni dels contactes tardans entre Martínez i Carner per a la recuperació d'un text poètic ocasional, els goigs cristinencs del poeta, que altrament haurien quedat en la foscor i que així no sols van aflorar sinó que se'n pot documentar la peripècia. I la persistència en la memòria lloretenca de Carner.

Cloenda

Acabem amb un últim detall d'interès. L'estada de Carner a Lloret els anys 20, dèiem al principi, no té una transcendència especial. Sí que té, però, un enllaç, bé que indirecte, amb la sortida del país del poeta per dedicar-se a la carrera consular, una marxa que causà sorpresa en aquell moment.

Pel que sembla, fou per mitjà del poeta i amic Lluís Valeri³¹ que es va assabentar que es convocaven unes oposicions al cos consular a Madrid i, amb el suport d'amics i patrocinadors, s'hi va fer inscriure a finals de setembre i s'hi presentà a mitjans d'octubre –no tingué gaire temps per estudiar però parlava diversos idiomes i això li valgué, segons que sembla–. Va treure el número quatre de la promoció. I obtingué un bon destí, a Gènova.³²

Respecte al tema de les oposicions, Valeri en parlà en un article a *La Vanguardia* el 3 de maig de 1968 referint-se al 1921 –no pas el 1920– i una entrevista amb Carner a

Barcelona. La memòria no sempre és fidel. Pot ser que fos a Barcelona, a on Carner solia anar regularment, al seu despatx de *La Veu*, tot i fer temporada d'estiu a Lloret, o bé a Lloret, on Valeri participà als Jocs Florals de 1920. L'any, doncs, ha de ser 1920, ja que el 1921 Carner ja era Gènova.

També Rossend Llatas a les seves memòries *30 anys de vida catalana* (1969) afirma que Carner li va confessar –a Lloret “on hi hagué uns jocs florals bastant lluïts” (Llatas, com hem vist, hi fou membre del jurat, molt jove, a 20 anys, com altres a qui Carner convocà) o bé a Barcelona– que tenia intenció de fer les oposicions al cos consular per assolir una situació econòmica més estable.³³

Tant Valeri com Llatas dubten sobre l'any o sobre el lloc on Carner els va comunicar que pensava optar al cos consular. Ara podem saber més coses sobre aquest aspecte gràcies a l'esborrany de carta de Carner a Martínez, no datada, però d'entre primers de maig i mitjans de juliol de 1962. El text és de la mà de Carner i és inequívoc respecte al lloc on va decidir aquest canvi en la seva vida:

Benvolgut amic,

Res no em fora tan plaent com tornar a Lloret i trobar-vos-hi, i cloure-hi potser (a la meua edat) tota la sèrie de viatges dels quals Lloret té el mèrit o la culpa inicials: és a Lloret que em vaig assabentar d'un es imminentes oposicions consulars i és d'allà estant com per un procediment una mica fulletinesc vaig fer-me inscriure per a les susdites oposicions. Però no tinc ací temps ni espai ni veritable avinentesa per explicar-vos tota la història...

Llàstima que no descabdelli “tota la història”, certament! Ara bé, si ara la memòria de Carner, com sembla per la contundència, ens la podem creure, queda certificat que la notícia de la convocatòria la tingué a Lloret –per mitjà de Valeri, probablement–, la decisió es prengué aquí i des d'aquí es feren gestions per inscriure-s'hi.

Tant de bo Carner hagués pogut retornar a Lloret el 1970! Tant de bo hagués pogut retornar amb salut a una Catalunya democràtica amb prou temps per retrobar entre els amics Emili Martínez Passapera. El que és clar, i hem volgut relatar, és com, aquells “homes d'esperit” –els que tingueren l'oportunitat de confegir un determinat discurs sobre el passat i sobre la imatge ideal de la vila, mentre configuraven i projectaven la seva imatge personal, és clar, i mentre es produïa la progressiva transformació del seu entorn– van mantenir una persistent memòria de Josep Carner, ben conscients del lloc que Carner ocupava en la imatge de la vila que volien projectar i potser no tant del lloc que Lloret havia tingut en la vida de Carner. ■

31 Lluís Valeri Sahís (1891-1971), llicenciat en lletres i en dret, poeta, company d'estudis de Riba i de Sagarra, estava interessat en la carrera diplomàtica –com també Sagarra– i en coneixia els detalls de l'accés. De fet, anà a Madrid per oposar, però finalment no ho va fer. Ingressà com a funcionari al Ministeri de Treball i ocupà diversos càrrecs a Madrid i a Catalunya fins als anys 30. Després de la Guerra Civil tingué encara algun càrrec però sobretot treballà a l'empresa privada i en diverses institucions patronals. I repregué l'activitat literària que havia iniciat de jove, en català i en castellà. Tot i que ha estat poc valorat i estudiat, va rebre elogis per la seva obra del seu amic Josep M. de Sagarra. Veg. ALTURO, J.; ALAIX, T. *Noves dades sobre l'amistat de Lluís Valeri i Josep M. de Sagarra, i alguns poemes inèdits d'aquest*, dins *Els Marges*, 120 (2020), 10-42.

32 MANENT, A. *Josep Carner...*, p. 214-215. Segons Manent la instància per inscriure-s'hi, que algú presentà en nom seu a Madrid, duia data de 29 de setembre. Per una carta a Carles Soldevila des de Lloret el 8 de setembre sabem que l'endemà acabava el seu estiu a Lloretenc però li comunica que encara hi tornarà un diumenge o dos. L'estiu acabava de manera lenta i amb un període intermedi, com si no es volgués deixar. Carner devia mirar per damunt el temari en alguna cala. A l'octubre es va examinar. Veg. Núria Santamaria, *Cinc cartes de Josep Carner a Carles Soldevila (1920-1922)*, dins *Els Marges*, 54 (1995), p. 85-90.

33 Anys després en una entrevista que Baltasar Porcel feu al poeta a Brussel·les indicà el mateix sobre el perquè de l'entrada al món diplomàtic que el dugué fora del país, trobar estabilitat econòmica (“Josep Carner: l'alta presència”, *Serra d'Or*, desembre 1966).